

A kultúra pénze

Örökölt reflexünk fölsziszszenni, ha a népgazdaság meghúzza a nadrágszíjat. Megint a kultúra izzadja ki a túltáplálkozás verejtékcsöppjeit? Izad az egész ország. Mértékeltlen fogyasztás, szemérmes toleranciába burkolt munkafegyelem, képességeket hajazó vágyak és igények, a szükségletek fedezet nélküli számlái, elkártyázott munkakedv, tollászkodó munkaerő-gazdálkodás, trombitának nézett közvagyon. Messze lehetne sorolni, megannyi kóros tünet: súlyfűrdőre beutaló. Sajtótájékoztatóján arra figyelmeztetett a miniszter, hogy a gazdasági hatékonyság követelményei erősebben hangzanak majd a kultúrában is.

1.

Ha nem mondja, sem fők, máris érzékelhetik a belülről érdekelték. Különösen ez idő tájt, a naptári év lejártával, hogy a közművelődés órhelyein alapos fejlődést okoz a jövő esztendő költségvetésének tervezése, miként fogják a különböző elképzeléseket a gazdasági lehetőségek hármába, miként nyújtóznak odáig, ameddig a takarékos ér. A fejlesztéshez rendelkezésre álló összegeket ugyanis nemcsak elemézzük a főntartás, üzemes megdörgült költségei, de sok esetben nem is futja belőle. Alaposan meg kell rágni, akiket illet, mire fordítanak változatlanul gondot, mit támogatassanak több pénzzel, vagy mit hagyjanak el a jövőben. Anyai bizonyos, bármilyen feszített gazdasági követelmények sem sérthetik föl kulturális politikánk azon elveit, melyekről ha máshonnan nem, a pártnak még anno dacumál széles körökben ismertté vált közművelődési határozatából tájékozott jószerivel mindenki, aki csak szegről-végről is érintett benne. Ezért aztán cseppet sem árt hangsúlyozni lépten-nyomon, ha a különböző gazdasági mutatókkal osztva-sorozva a takarékoskosságot szempontja, a kalkulációk szükségességét elborítani a lényegét: a közművelődési határozat változatlanul érvényben van, mi több, első rendű kulturális program (sarkalatos pontjait törvény is védi, szentesíti), ahogy a miniszter fogalmazott, a 70-es évek egyik legfontosabb társadalmi vállalkozása, mely visszavonhatatlanul folyamattá vált.

Csupán találmára fölítve a már több mint fél évtizedes dokumentumot. „A szocialista közművelődésnek elő kell segítenie olyan társadalmi légkört kialakítását, amelyben az értelmélet igényeinek kielégítése, a közösségi célokért végzett munka jelenti a társadalmi értéket, és ez kapja meg a legtöbb megbecsülést, ahol a fogyasztási javak megszerzése és használata ésszerűen történik, a tényleges szükségleteket követi... a munkaművelődés ügyét alapvető fontosságúnak kell tekinteni. Elsősorban a nagyüzemekben, a szocialista brigádokban már kialakult, illetve alakuló, aktív művelődési igényekkel rendelkező közösségekre kell támaszkodni... A munkahelyi élethez kapcsolódó közművelődési tevékenység színvonalát — elsősorban a nagyüzemekben — tovább kell javítani... El kell érni, hogy az emberek képesek legyenek önmaguk is választani a kulturális értékek között, dönteni arról, hogy a kultúrából a maguk számára mit, miért tartanak fontosnak. Arra kell törekedni, hogy ezek a döntések a pozitív értékek javára történjenek... A fejlesztés során az eddiginél erőteljesebben kell érvényesíteni az üzemi, lakóhelyi, illetve állami fejlesztési források egyeztetését, koordinálását és szükség szerint a megfelelő szintekhez alkalmazkodó koncentrációját... Anyagi szempontok nem okozhatnak kulturális, politikai, tartalmi, színvonalbeli engedményeket... az állami közművelődési intézmények mellett mindazok a társadalmi szervezetek és gazdasági egységek, amelyeknek közművelődési feladata van, vállaljanak fokozottabb felelősséget tagjaik, dolgozóik művelődéséért.”

2.

Passzusok, melyeket öt és fél esztendő távlatából sem igen piháthatnánk ki; teljesítve. Legfö-

jobb úgy: a folyamat megindult, S ha igen, most lesz mit óvni, féltetni. Mert amikor a párt elérkezettnek látta az időt, hogy területekre tegye közművelődés-politikánk helyzetét, határozzon fejlesztésének feladatairól, még aligha lehetett megjósolni, mennyire lesz partner hozzá népgazdaságunk teherbíró-képessége. Pontosabban, hogy az évek múltával szüntelenül és tulajdonképpen természetesen fokozódó igényeket milyen mértékben lesz majd képes követni. Egyszerre ott tartunk, hogy azok a bizonyos igények sok szempontból messze az anyagi lehetőségeink előtt járnak. S ha nem akarjuk, hogy diszharmoniajuk fölszemes ingerpályákat keltsen, feszültségeket okozzon a kulturális életben, nem árt józanabb hurokat pengetni a taktikai célok kidolgozásánál. Azaz, közművelődés-politikánk stratégiáját föl nem adva, olyan konkrét elképzelésekkel tervezni, ami körültekintőbben veszi figyelembe a realitásokat.

A kulturális miniszter észrevétele, hogy a gazdasági hatékonyság követelményei erősebben hangzanak, éppen a realitások megszüntetésére biztat. Racionális gazdálkodásra, ésszerű takarékoskosságra (ahonnan az ésszerűség legalább oly fontos faktor, mint a takarékoskosság), nehogy a tervezésben életvetett sulykok bumerángxént üssenek vissza, s az oktatási-kulturális-művelődési intézmények működésének zavarai figyelmeztessenek majd rá. Magyarán: hasznos dolog mértékletesen kényelemmel és programmal fölruházni mondjuk egy művelődési házat, mint később esetleg bezárni. Aszerint tervezni, mire fogékony igazán a törzsközönség. A nagy dilemma tehát a korábbiaknál is hangsúlyosabban az, miként lehet a szocialista kultúrpolitika eszméisének megfelelő „szolgáltatásokat” a minél szélesebb néprétegek spontán érdeklődéséhez alakítani, közelíteni, ezáltal is befolyásolva, ha tetszik, fejlesztve, azok érdeklődésének minőségértalmát, igény szintjét.

Nem kell különösebb előzárás persze a könnyű ellenállás felületeinek kipuhításához: az úgy roppant egyszerű volna, ha a szocialista eszméiség fent idézett értéknormáit megkerülve, merőben kommersz alapokra helyeznénk mondjuk egy városi vagy üzemi kultúrház, klub profilját. Zérés-táncos rendezvények, nőtaestek, divatbemutatók, disco, szabás-varrás tanfolyam, az üzemi vacsorákért inkasszált terem-bér önmagában hasznos bevételi források egy kellően felszerelkezett, esztétikus művelődési háznak. Am ha csupán a primer szükségletek diktatúrájára rendezkednek be, s nem törekednek vonzókörletében az emberek nemesebb kultúra iránti fogékony-ságának felkeltésére, ápolására, kiszolgálására — aligha tölti be hivatását. Ami nyilvánvalóan visszahat majd a központi támogatás csökkenő mértékében is. Hasonlóképpen a hivatásos művészeti intézményeknél éppúgy megengedhetetlen, hogy csupán az olesó szórakoztatás közönség-

szintjére szálljanak alá, miként azt sem győznék pusztán dotációkkal, ha mégoly igényes, szocialista vagy haladó polgári eszméiségű műveket játszanának szériában — üres házak előtt.

3.

Eszmei tartás, művészi igényesség, érték és minőség hovatovább oly színvonalú színházak, mozik, képcarnokok műsorpolitikájának, ahonnan mind következetesebben kéri számon kulturális politikánk a produktumok végső célját és értelmét, azok közönség-hatását. Az árak és szubvenciók, a belépőjegyek és a megajánlott állami támogatások összegének szabályozott viszonya rá a garancia. A gazdasági hatékonyság követelményei aszerint is visszahangoznak közművelődésben, kultúrában, hogy az ésszerű takarékoskosság szemléleti ösvényeiről kigyomlája közgondolkodásunk az emberek idejével, türelmével visszaelő silány minőséget, az ócska szórakoztatások dudvált. A pazarlás tényleges melegágya a már fogyasztásra is éretlen giccs, az izlésficam belte-nyészete, mely iparművészet ál-néven a jobb sorsra érdemes üz-letek kirakataiból, vagy felhőtlen kikapcsolódás címen a különböző hahnbrigádok fércműsoraiból árad. Pazarlás, mert elmorzsolja rohanó életünk más tartozékával együtt dráguló értékét, a szabad időt, mert — a tévéreklám köz-keletű csatalkáltásával szölvá — „kinek van erre energiája”. Pazarlás mindaz, ami méltánytalanul sajátítja ki a befogadó elvárásait; annak önművelésre, nemes szórakozásra szánt óráit, forint-jait nem tartalmaz, esztétikus mó-don emésztí föl, ami az embere-keket becsapja, kihasználja.

Ha valamikor, napjainkban igazán tág tere, szüksége van az önművelésnek. Oktatáspolitikánk bonyolult rendszerével siet, ki-szolgálni a legváltozatosabb álla-mi, vállalati és egyéni igényeket. A kultúra pénze tehát jórészt erre megy el érthetően, egy-egy gyár, nagyüzem, vállalat háztar-tásából, hiszen a gazdasági haté-konyság küszöbén elengedhetetlen a minőségi káderek, szakemberek permanens képzése. A tanulás, ol-vasás, önművelés szigorúan betört a mindennapi foglalatosságaink közé, akár tetszik, akár nem, idő kell rá. Innen a fáma: a munka-nap huszonegy órából áll, meg az éjszakából. Ezért sem mind-egy, milyen tartalom töltik ki azo-kaat a délutánokat, estéket, ünne-pnapokat, amikor szórakozásra ad-juk fejünket, moziba megyünk, színházba, koncertre, múzeumba vagy képtárba. Mert az olvasásra, önművelésre szánt időt aligha spórolhatjuk meg az egyszeri kör-zeti fogorvos fondorlatos recept-jével, aki úgy írta páciensének odvas fogazatát, hogy jajveszé-keletétől kiürült a váróterem, s ott maradt doktorunk munkaideje, munka nélkül, kedvenc hobbijára — az olvasásra.

NIKOLÉNYI ISTVÁN

Zsombó — zsombékon

Zsombó erős falu, peckesen halad a maga útján. Kétezerrel többen lakják a Ménésjárás, a Dózsa, a Mártás és a Lápóstó dülő övezte községet.

Dr. Faragó Mészáros Vilmos nemrég került haza tanácselnöknek. A faluról mondja:

— A dolgozók tanfolyamán 38-an indultak, ötvenhét önkéntes tűzoltónk van, országosan ismertek, akár a tollaslabdázóink. Két kert-barátkör működik, most fejez-zük be az MHSZ-lőteret, a KISZ-esek festik a kellekeket. Ezenki-vül a zsombói ember jól tájéko-zott, sok mindenhez ért, és amit elhatároz, véghez is viszi. Több-sége követel, de tesz is az asztal-ra. A Móra Ferenc utcában péld-ául járdát raktak magánérőből.

Turzó László és testvére, Ferenc közös portára épít, a többi test-vér mellé. Négyen szomszédok. A Felszabadulás utca darabkája most csupa beton. A félig kész ikerház tetejére hatalmas vil-lanykörtét erősítettek. Magasra emelték, hogy bevilágítsa az egész udvart.

— Éjszaka is dolgoznak?

— Ha úgy jön ki a lépés. Min-dent magunk csinálunk.

Ötezer nagyméretű lyukacsos téglát, 20 ezer apróbbat és 1600 fehér burkolót használtak a fa-lakhoz. Csaknem ötszáz köbméter södért lapátoltak a kondérba, és onnan az alapba, a koszorúba. Az épületen látszik a rengeteg pénz, a tömörked munka. Nemrég épült az első ilyen „iker”, ez már az ötödik. Hat társasházban 24 csalá-d él. Az utóbbi tíz évben Zsomb-ón 112 lakást építettek. Köz-ponti fűtést eddig 69 épületbe szereltek, garázs nélkül már alig készül terv. Egy évtized alatt majdnem háromszorosával emel-kedett az autók száma, jelenleg 265 személygépkocsi, 19 utánfutó és 66 motorkerékpár van Zsomb-ón. Minden harmadik családnak van autója.

Pesti János, a Gyümölcsös Szakszövetkezet brigádvezetője, amikor a jövő évi munkáról, az almáskert fának sűrítéséről be-szél, egy mondatdal eltér attól:

— Nem becsülök a fiatalok a falut, elvagyódnak innen.

A miérett a buszmegállóban az eljáró tizenéves is csak megvonja a vállát:

— Nincs itt semmi.

— Máshol van?

— Ott jobb.

— Mivel jársz bulizni?

— Kocsival.

Bejárja a környező községeket, városokat, esetleg külföldet, az-tán megnyugszik és családát ala-pít. Az óra körbejár — a szokás változik.

Kanyarodjunk vissza a múlt-hoz. Kálmán Ferenc iskolaigaz-gató segít eligazodni a valamikor dorozsmai tanyavilágban:

— A Jászkuun Főkapitány azt írta a dorozsmai bírónak, hogy „kurta kocsa fenntartásáért (nem törvényes) 25 pálcá a büntetés...” Arra is van dokumen-tum, hogy a zsombói lápos világ kunyhóiba, tanyáiba kirajzottak az emberek. És innen is gyűjtöt-tek a megyei árvízkarosultak se-gélyezésére.

Másik iratban a tanfelügyelő-ség arról számol be, hogy az első osztályt 59 leány és 56 fiú végez-te el, 468-an kimaradtak.

A felszabadulás után körzeti bírói státust és hatósági feladato-kaat (terménybeszedő) kapott Zsombó központ. 1949-ben önálló lett. Az ötvenes években nagy-községet akartak belőle. Ha odá-ig még nem is jutott, a mostani Zsombó nem panaszkodhat. Min-dene van, ami szükséges. Hírét Rózsa Sándor után a nagy mese-mondó, Tombác János röpitette szét az országban. Tízéves a szak-tantermi oktatás, amellyel meg-előzték a környék fejlettebb tele-püléseit is.

A tanácsházán Dr. Aradi Má-ria sorolja; mit hozzon az „ame-rikai nagybácsi”: új orvosi ren-

delőt, új postát, háromcsoportos, főzőkonyhás óvodát, tornatermet, és még két termet, fedett uszodát a gyerekeknek.

— Mondjon még valamit a fa-luról.

— A mi boltjainkba biztos nem járnak Szegedről a vásárlók.

Az egyik postás lemérte: na-ponta 12 és fél kilométert bicik-lizik, mire bejárja a falut. Alta-lában délre végez, néha szomba-ton a hentesbolt előtt szétosztja a postát. Amikor a nyugdíjasoknak hordja a pénzt — lassabban ha-lad. A másik 27 éve járja „a földutakat”, sok idős várja hu-szadika táján.

Tanyán 130 — hetven éven fe-lüli öreg lakik. A tanács komoly gondja, hogyan gondoskodjanak róluk tisztességesen. Az orvos és a gondozó kijár az elesett öre-gekhez. Önkiszolgáló bolt is épül a Lápóstó dülőben. Talán ez se-gít valamit.

Dr. Kiss István körzeti orvos tizennegyedik éve gyógyít Zsomb-ón:

— Mozgásszervi panaszokkal sokkal több ember jelentkezik, mint ezeltől tíz évvel — mondja.

Dr. Bárdos József főorvos — aki fölülvizsgálni volt — hozzá-teszi: máshol is így van. Bor-dányban, Üllésen, Pusztamérge-sen — kimutathatóan több az ilyen panaszos. Bizonyára a sok munkától.

— Mire büszke a körzeti orvos a falujában?

— Értelmes, jószándékú embe-rekkel dolgozom együtt.

— A falu gazdagsága előny vagy hátrány?

— A zsombói ember pénzzel a zsebében is tud viselkedni.

— És a gyerekek?

— Keveset mozognak, nagyon kellene nekik a tornaterem.

A zsombói művelődési házat sok falu megirigyelte már külse-jéért. Nagy és látzatra tetszetős épület. A népművelő növendék ilyet álmodhat magának. Fenákel Judit ezt írja a Zsombón így csinálják című népfroktiadvány-ban: „Eleinte minden rendez-vényre tódult a nép, jöttek film-vetítésre, színházi előadásra, örültek, hogy már nem a régi kocsa épülete szolgálja a kultú-rát. De ez a csoda is három napig tartott.”

Most a tollaslabdásoké és a táncszakkörösöké a nagyterem. Itt gyülekeznek a kertbarátkör tagjai, és a kisebb szobában tré-cselnek a kézimunkázó asszo-nyok. Van büfé és könyvtár is. Horváth Jánoson, könyvtáros, ül az asztalnál és kézilabdáról tárgyal Pesti Istvánnal. Amikor végez, készséges.

Beszélgünk a fiatalokról, a szórakozásról. Ő is ide járt bálba, mielőtt elkerült Forráskútra. Volt KISZ-titkár¹ és szerinte a községi, a szakszövetkezeti és a pedagógus KISZ-alapszervezet idővel KISZ-bizottsággá alakul.

Csikós Sándor harmadik osztá-lyos tanulót beküldték a faluba, hozzon kenyeret és karácsonyra borítékat. Együttal elintézi saját dolgát is.

— Melyik könyvet szeretted?

— A kutyásat, mert abban az állatokat meg lehet nagyobbitani.

Fejkendős, gumicsizmás, dolgos kezű sietős asszony lép be, és már mondja is, miért jött. A lá-nya küldte, nézze meg a cetlire írt könyveket, megvannak-e?

Megkérem, álljon szóba velem is. Elmondom, mi járhatban „ülök itt”.

— Rólunk egy szót se, mert nem érdemeljük meg.

— Miért ugyan?

— Csak 28 év után tudunk építeni.

— Annyi baj legyen.

Bálint Sándor szegedi szótára több meghatározást is ad a zso-mbó szóra. Az egyik: zsombék, ki-emelkedő földrészt vízenyős terü-leten, főleg tanyai homokon.

M. T.

SZABÓ ANDRÁS RAJZA